

TÜRKİYE’NİN ARKTİK BÖLGE POLİTİKASI

Emin ÇAPUTCU¹

Özge ÇAPUTCU²

ÖZET

Uluslararası sistemde rol belirleyici statüde olmak isteyen aktörlerin politikalarının güç ve çıkar odaklı olduğu belirgindir. Günümüzde küresel aktörlerin güç unsurları doğrultusunda çıkar odaklı stratejileri kutup bölgelerine evrilmiştir. Küresel dünyada önemi bir kat daha artan Arktika bölgesinde küresel ısınmanın etkileri kazanç/kayıp bağlamında incelenerek bölgedeki aktörler detaylandırılmıştır. Küresel aktörler, Arktika bölgesinde politikalarını yürütürken 1982 Birleşmiş Milletler (BM) Deniz Hukuku Sözleşmesi, Arktika Konseyi ve Svalbard Antlaşması çerçevesinde devinim göstermektedirler.

Türkiye’nin kutup bölgesindeki geçmişten günümüze ve geleceğe dair statüsünün politikaları üzerine bulgular ve etkilerinin incelendiği araştırma alanyazın taraması şeklinde oluşturulmuştur. Uluslararası sistemin küresel aktörlerinin kutup bölgelerinde uyguladığı güç unsurlu politikalarının Türkiye’nin kuruluşundan itibaren Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk’ün çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmak için belirttiği ilkelerle paralellik gösterdiği açık bir şekilde ortadadır. 2023 vizyonuna bakıldığında dünya aktörleri içinde bağımsız güçlü ekonomiye sahip, nitelikli bireylerden oluşan toplum, teknoloji üreten, çevresel korumaya katkı sağlayan, bilimsel araştırmalarda öncü ve enerji sorunlarını çözümlleyen bir Türkiye hedeflenmektedir. Türkiye’nin Arktika bölgesinde gelecek vadeden politikaları, aktif rol alarak atılacak adımların habercisidir. Belirlenen evrensel hedeflerin Türkiye’nin izlediği yol ile olan paralelliğinin ortaya konmasını amaçlayan bu çalışmada alanyazına ve bilgi güncellemeye odaklanılmıştır. Alanyazına bakıldığında araştırmacıların Türkiye’nin Arktika bölgesindeki statüsünü ve politikalarını merkez alan çalışmalarının azlığı fark edilmiştir. Bundan sonraki yapılacak çalışmalar ve Türkiye’nin atacağı yapıcı adımlarla bu yöndeki çalışmalara daha çok dikkat çekileceğine inanıyoruz.

Anahtar Kelimeler: Türk Bilim Seferi, Arktik Türk Bilim Üssü, Arktika Bölgesi, Kuzey Kutbu.

¹ Milli Eğitim Bakanlığı Ahmet Sami Uslu Ortaokulu, ORCID: 0000-0001-9393-4387 e.efe.02007@gmail.com

² İstanbul Üniversitesi Çocuk Gelişimi, ORCID: 0000-0002-7742-8502 ozgecptc20@gmail.com

Araştırma Makalesi / Research Article – Geliş Tarihi / Received: 18/10/2020 – Kabul Tarihi / Accepted: 24/12/2020

TURKEY'S ARCTIC REGIONAL POLICY

ABSTRACT

It is obvious that the policies of the actors who want to have a role in the international system are focused on power and interest. Today, in line with the power elements of global actors, interest-oriented strategies have evolved into polar regions. The effects of global warming in the Arctic region, whose importance in the global world has increased even more, are examined in terms of gain / loss, and the actors in the region are detailed. While conducting their policies in the Arctic region, global actors are moving within the framework of the 1982 United Nations (UN) Convention on the Law of the Sea, the Arctic Council and the Svalbard Treaty.

The research which examines the facts and their impacts on policies of status of Turkey in the polar regions from past to present and future is based on a literature review. It is clearly obvious that the power based policies of the global actors of the international system is in line with the principles to reach the level of contemporary civilizations drawn by the Great Leader Mustafa Kemal Atatürk since the establishment of Turkey. 2023 vision is targeting a Turkey, who has an independent and powerful economy among the global actors, a society composed of qualified individuals, who is producing technology, contributing to environmental protection, pioneering in scientific research and solving its energy problems. The promising policies of Turkey are the precursors of the future steps to be taken, taking an active role. It has been focused on updating information and literature in this study, which aims to reveal the parallels with the predetermined universal objectives of Turkey's approach. Looking at the literature, it has been noticed that the research centered on the status and policies of Turkey in the Arctic region is very limited. We believe that the studies carried afterwards and the constructive steps of Turkey will attract more attention to the studies on this field.

Keywords: Turkish Science Expedition, Arctic Turkish Science Base, Arctic Region, North Pole.

GİRİŞ

Uluslararası arenada Soğuk Savaş Dönemi'nin en az kutuplar kadar soğuk rüzgârlar estirdiği bunalımlı vetireleri aşarak rol belirleyici olmak isteyen aktörler stratejilerini bilimsel ve ekonomik güç olma politikaları ile şekillendirme sürecine girmişlerdir. Aktörler kendilerini bir daire içine alıp küresel gelişmelerden uzak kalarak varlıklarını devam ettiremezler. Globalleşen dünyadan hiçbir aktörün kendini soyutlayamayacağı aşikârdır. Uluslararası sistemde etkin roller alabilmek için çağın gerekliliklerine ayak uydurmak gerekmektedir. Çağın gerekliliklerinden anlaşılan aktörlerin siyasal, sosyal, kültürel, bilimsel ve ekonomik gelişmeler çerçevesinde küresel politikalara yakınlığı ve uluslararası sistem içindeki var olma yarışında kendilerine çizdikleri yol haritasıdır. Geçmişte aktörler kılıç, tüfek ve topraklarla varlık gösterirken günümüzde ise bilimsel gelişmeler ve ekonomi ile süper güç olmaktadır.

Bu bağlamda zaman zaman dünyanın çeşitli bölgeleri uluslararası aktörlerin ilgi odağı olmuştur. Bahsedilen küreselleşme ile doğru orantılı olarak da bölgeler arasında aktörlerin ilgi odaklarında kaymalar yaşanmıştır.

Kutup bölgeleri; buzullar, sert iklim koşulları, bakir alanlar, coğrafi konumlarındaki uzaklığı ve yaşam koşullarının zorluğu nedeniyle günümüze kadar ki süreçte insani müdahalelerin en az olduğu bölgeler arasında yer almıştır. Kutup bölgeleri; küresel ısınmanın ve gelişen teknolojinin getirisi olarak iklimsel değişiklikler, buzulların erimesi, ulaşım ağındaki gelişmeler, canlı ve maden rezervlerindeki zenginliği ile uluslararası sistemin bilimsel ve ekonomik faaliyetler kapsamında ilgisini çekmekte gecikmemiştir (Çıtak, 2020). Bu bağlamda uluslararası sistemin aktörleri politik rotalarını kutup bölgelerine çevirmişlerdir. Bunun neticesinde Arktika, küresel aktörlerin çıkarlarını gözeten politikaların son durağı konumuna gelmiştir. Uluslararası sistemin çok boyutlu bir yapıya sahip olmasından kaynaklı olarak aktörlerin çıkarlarından sağlayacağı kazancın yanında küresel ısınma ve bu bölgedeki insani faaliyetlerin ekolojik dengeyi bozacağı bunun da beraberinde çevresel zararların yaşanabileceğinin kaçınılmaz sonuçları olarak gösterilebilmektedir (Tunçeri, 2013). Aktörlerin Arktika bölgesinde yüksek ivme ile rol belirleyici olma yolunda çeşitli stratejiler sergiledikleri gözlemlenmektedir. Bu stratejilerin kutup bölgelerinde devlet ve devlet dışı aktörlerin politikaları ve hukuki dayanakları ise 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Arktika Konseyi ve Svalbard Antlaşması çerçevesinde analiz edilmektedir.

Bu çalışma; Türkiye'nin Arktika bölgesinde küresel aktörler içinde etkin rol belirleyici olabilmesi için politika üretmekte gecikmiş olmasının altında yatan gizil nedenleri, yakın geçmişte Arktika bölgesine olan bakış açısını değiştirerek yürüttüğü/yürüteceği stratejileri, uluslararası sistemin ilgi odağı olan Arktika bölgesinde hak iddia edebilirliğinin yeterlilikleri konusundaki problemlerin çözümünde kaynak oluşturmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmanın Türkiye ve Arktika bölgesi konulu çalışma yapacak araştırmacılarda merak uyandırıcı olma özelliğinin yanı sıra ulusal ve uluslararası alan yazına katkı sağlayarak politika yapıcı devlet/devlet dışı mekanizmalara ışık tutucu olması da önem arz etmektedir.

Alanyazın taraması şeklinde nitel araştırma yönteminden yararlanılan bu çalışma ulusal ve uluslararası kitap, ansiklopedi, makale, tez, çalıştay, antlaşma metinleri, araştırma merkezi raporları ve güvenilir internet siteleri kaynak olarak kullanılarak oluşturulmuştur.

Türkiye'nin geçmişten günümüze ve geleceğe dair Arktika vizyonu genel olarak incelenecektir. Türkiye'nin Ulusal Kutup Bilim Programı 2018-2022 vizyonunda Arktika'nın önemi ortaya koyulacaktır. Arktika Konseyine gözlemci üyelik koşulları ve Türkiye'nin bu çerçevedeki çalışmaları incelenecektir. Svalbard Antlaşması'na taraf olmanın Türkiye için getirileri ele alınacaktır. Türkiye'nin Arktika'daki ilk bilimsel araştırma faaliyetleri detaylandırılacaktır. Arktika Konseyinde gözlemci üye olarak yer almak için Türkiye'nin diğer girişimleri incelenecektir.

1. ARKTİKA VE ULUSLARARASI AKTÖRLER

Arktika; sahip olduğu enerji kaynakları, küresel ısınmanın bir sonucu olarak buzulların erimesiyle oluşan ulaşım ağı, zengin ham madde deposu, balıkçılık faaliyetleri ve turizm sektöründeki gelişmeler ile sahil devletlerin ve dünya uluslarının ilgisini üzerine toplamaktadır (Bireselioğlu, Demir, Egeli, Solak ve Altıncı, 2020, s.214). Bu ilginin tarihçesi 9. yüzyıldan itibaren Arktika'ya yapılan keşif ve seferlerden günümüze kadar ki ulusların bölge üzerindeki politikalarına uzanmaktadır. Arktika'ya olan alaka ile doğru orantılı olarak uluslararası sorunlarda artmaktadır. Bu kapsamda Arktik Beşlisi olarak da bilinen Arktika'ya sahil devletleri olarak anılan Rusya, Norveç, Kanada, Danimarka ve ABD ile Arktik Sekizlisi'nin diğer üç devleti İsveç, İzlanda ve Finlandiya başı çekmektedir. Bu devletlere ek olarak Çin, Japonya, Hindistan, Fransa, Almanya, Birleşik Krallık ve Güney Kore de Arktika'dan aslan payını almak için sahnede yerini almaktadır. Arktika'da Türkiye ve AB ise amaca özel ve niyete mahsus olarak nitelendirilebilecek geçici ad hoc statüsündedir (Genç, 2020). Arktika'daki uluslararası sorunların temelinde ise Rusya, Danimarka, Norveç, ABD ve Kanada'nın hak iddiaları yatmaktadır. Bu sorunun çözümü için ise 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi uluslararası geçerliliğe sahip en önemli düzenlemedir. Arktik Konseyi ise bölgedeki siyasi ve hukuki sorunların çözümünde çok önemli bir kurum olarak nitelendirilmektedir (Yılmaz ve Çiftçi, 2013).

2. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE VE ARKTİK BÖLGE

Türkiye'nin 2017 tarihinde yürürlüğe giren Ulusal Kutup Bilim Programı 2018-2022 vizyonunda uluslararası sistemde kutuplar alanında yaptığı bilimsel çalışmalarla örnek devletler içerisinde bulunmak vardır. Bu bağlamda kutuplarda sözü geçen devlet olma düşüncesinin doğurduğu bir strateji yatmaktadır. Bu stratejinin Arktika bölgesi için en somut göstergesi de Ulusal Kutup Bilimleri Programı 2018-2022'nin orta ve uzun vadede hedeflediği kazanım Arktik Konseyine katılımı için uygulaması gereken çalışma, düzenleme ve planlar gösterilmektedir. Türkiye'nin Arktika Konseyinde gözlemci devlet pozisyonunda yer alabilmesi için konseyin belirlediği ölçütleri sağlaması birincil koşul olarak belirtilmektedir. Türkiye'nin konseye gözlemci statüsünde üyelik için sağlaması gereken birincil koşullar Ottawa Deklarasyonu'nda yer alan hedefleri kabul ederek destek vermek, Arktik Sekizlisi'nin hâkimiyetini ve yetkilerini kabullenmek, Arktik bölgesindeki halkların etik değerlerine saygılı olmak, konsey çalışmalarıyla alakadar olarak uzmanlık sergilemek, konseye daimi ve gözlemci üye statüsündeki devletlerle ortaklıklar geliştirerek somut veriler ortaya koymak şeklinde sıralanmaktadır. Türkiye'nin konseye üyelik için 2015 yılında başvuru yaptığı fakat günümüze kadar herhangi bir sonuç alamadığı gözlenmektedir. Türkiye başvurusunu yenilemek için 30 Nisan 2018 tarihinde 23 katılımcının bulunduğu Türkiye, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Kutup Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (PolReC) koordinesinde bir çalıştay gerçekleştirmiştir. Çalıştayda hazırlanan kutup çalışmalarını içeren dosya T.C. Dışişleri Bakanlığına gönderilerek üyelik durumu yakın gözlemlerde tutulmaktadır. Çalıştayda değinilen bir diğer önem arz eden konu ise Svalbard Antlaşması olmuştur.

Türkiye; Svalbard Antlaşması'na taraf olmak ile Arktika'nın ve Arktik Konseyinin kilitli kapılarını aralamış olacaktır. 46 devletin taraf olduğu bu antlaşma ile uluslararası sistemde Arktika için gözle görünür bir adım atılmış olacaktır. Ayrıca bu antlaşmanın Türkiye'ye diğer getirileri olarak Svalbard Takımadaları'nda eğitim, endüstri, madencilik, denizcilik, avlanma ve ticaret faaliyetleri yürütebilecek olmakla birlikte bilimsel araştırma üsleri kurarak Türk bilimcilerin bilimsel araştırmalar yapma olanağı doğacaktır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2018: 41-43). Bunun bir diğer sonucu olarak da Türk bilimciler özel araştırmalar için dünyanın yasaklı bölgeleri arasında yer alan Svalbard Küresel Tohum Deposu'nda faaliyetlerde bulunabilecektir (Civan, 2020).

Arktika'da 2016 tarihinde küresel ısınma ve güneş olaylarını incelemek üzere Bilfen Liseleri tarafından Türk bayrağının dalgalandığı bilimsel Türk üssü kurulmuştur. Norveç'in Svalbard'ında kurulan Türk üssü meteorolojik ölçümler, kuzey ışmaları, manyetik alan gözlemlerinden nem, basınç ve sıcaklık gibi verileri kullanarak küresel ısınma odaklı faaliyetlerde bulunmuştur. Proje kapsamında güneşteki patlamaların doğal afetler üzerindeki etkileri incelenerek fizik bilimleri konulu birçok faaliyette bulunulmuştur. Bu proje Arktika Konseyi daimi üyelik kriterlerini sağlama amaçlı ilk basamak olarak tanımlanabilir (http://www.bilfen.com/haber/tum/tum/1_bilfen-liseleri-kuzey-kutbunda.html, 08.12.2018).

Türkiye, İTÜ PolReC temsilciliğinde 2018 yılında İsviçre'de düzenlenen Polar 2018 Konferansına katılmıştır. Polar 2018 konferansı Kuzey Kutbu Gözlem Konferansı niteliğinde uluslararası Arktik gözlem düzeneğinin planlanması, uygulanması, düzenlenmesi ve yürütülmesi için yol gösterme amaçlı bir zirvedir (<https://www.polar2018.org>, 08.12.2018). Türkiye'nin 2018 tarihinde Arktika Konseyi gözlemci üyeliği sürecindeki bir diğer girişim ise Arctic Frontiers Konferansıdır. Arctic Frontiers ise Arktika'nın ilerletilebilir gelişimi için politika, işletme ve bilimi bütünleştiren gündemi belirlemektedir. Özel sektör ve devlet karar alıcılarını akademik çatı altında toplayan bir yapı özelliği ile ulusal ve uluslararası sistemde eşsiz bir yapı olarak algılanmaktadır (<https://www.arcticfrontiers.com/about-the-conference/>, 08.12.2018).

Türkiye; Arktika bölgesine ilk Ulusal Arktik Bilim Seferi'ni İTÜ PolReC liderliğinde 11-26 Temmuz 2019 tarihinde Türkiye İş Bankası'nın sosyal sorumluluk projeleri kapsamındaki sponsorluğunda gerçekleştirmiştir. Bu seferde 80⁰ Kuzey noktasına ulaşılmıştır. Seferin bilimsel boyutunda ise Arktik deniz buzu yersel ölçümlerinin uzaktan algılama ile doğrulanmasının yanı sıra deniz buzu tipi gözlemleri ve analizi yapılmıştır. Ayrıca Arktik denizcilik meteorolojisi, kutup kodu, gökyüzü kalite araştırmaları, mikroplastik araştırılması, organik kirletici örneklerinin alınması ve bio ürünleştirme çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalara ek olarak da Arktika bölgesindeki iklimsel değişimler ve ekosisteme olan etkileri gözlemlenerek örneklemeler yapılmıştır (Türkiye İş Bankası, 2019). Ulusal Arktik Bilim Seferi'nde 14 örnek istasyon oluşturulup ana alanlarda 14 tane de proje yapılmıştır. Sosyal farkındalık oluşturmak için seferin belgeseli çekilerek televizyonda yayınlanmıştır (Yirmibeşoğlu, Oktar ve Özsoy, 2020, s.132).

Türk denizci ve kartograf Piri Reis'in 1513 tarihinde kendi gözlemlerinden faydalanarak çizdiği Arktik haritası üzerindeki çalışmalar İTÜ PolReC bünyesinde devam etmektedir.

Bu çerçevede Arktika bölgesinde hak iddia edilebilirliğin zemini hazırlanmış olacaktır. Ayrıca Arktika bölgesinde Türk lehçesi kullanan Ural Türklerinin varlığı azımsanamayacak kadar yoğunluktadır (MarineDeal News, 2020).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Uluslararası sistemde aktörlerin değişen/gelişen politikalarının en temel amacının güç ve çıkar odaklı olduğu belirgindir. Küreselleşen dünyada rol belirleyici olan aktörlerin güç unsurlarının tamamını kullandıkları görülmektedir. Güç unsurlarından anlaşılan uluslararası ilişkilerde denge politikaları, teknolojik gelişmelerde sürekliliği esas alan güçlü sanayi, hammadde ve enerji kaynakları, güvenlik mekanizmalarındaki algısal adaptasyonlar, tam bağımsız ekonomi, nitelikli beyin gücü sayesinde bilimsel ve çevresel araştırmalarda örnek teşkil etmektedir. Günümüzde küresel aktörlerin güç unsurları doğrultusunda çıkar odaklı stratejileri kutup bölgelerine evrilmiştir.

Küresel dünyada aktörlerin politikalarının değişim ve gelişmeler gösterdiği açıktır. Bu değişimlerin bir sonucu olarak da kutup bölgelerinin statüsünün değişebileceği ortadadır. Kutup bölgeleri insanlığın ortak mirası niteliğindedir. Türkiye’de ileride yaşanacak bir değişimde küresel bir aktör olarak mirastan payına düşeni almalıdır. Bu doğrultuda kutuplarda varlık göstermenin gerekliliğinin farkına varan Türkiye’nin ürettiği politikalar ümit vericidir. Arktika bölgesinde Türkiye’nin doğal mirasçı olarak hak iddia edilebilirliğinin zeminleri Piri Reis’in haritası ile atılmıştır. Bunu destekleyici çalışmalar İTÜ PolReC tarafından yapılmaktadır. Piri Reis’in Arktik haritasının kısa ve orta vadede Türkiye için getirileri ise dünya kamuoyuna duyurularak uluslararası sistemde saygınlığının artması olarak değerlendirilmektedir.

Arktika bölgesinde bulunan Ural Türklerinin varlığı Türkiye’nin Arktika bölgesinde boy göstermesinin gerekliliğinin göstergesidir. Türkiye; Arktika bölgesinde kültürel faaliyetlerde bulunarak özel politikalar geliştirmelidir.

Arktika bölgesi için Türkiye’nin attığı ilk önemli adım ise Uluslararası Kutup Bilimleri Programı 2018-2022’nin hedefleri arasında yer alan Arktik Konseyine gözlemci aktör olarak üye olma politikasıdır. Türkiye’nin Arktika’da varlık göstermesini sağlayacak bir diğer yöntem ise Svalbard Antlaşması’na taraf olmaktır. Svalbard Antlaşması’nın en önemli getirisi ise Arktika’da Türkiye’nin çeşitli faaliyetlerde bulunabilmesi için zeminel temellerin atılması olarak değerlendirilebilir. Türkiye’nin Arktika’da bulunmasının temelinde ise enerji kaynakları ve ulaşım ağı yatmaktadır. Küresel ısınma, teknolojik ve bilimsel gelişmelere enerji kaynaklarının rezervi de eklenince bölgedeki ticari faaliyetlerin gelişmekte olduğu değerlendirilmektedir. Türkiye bölgedeki enerji, çevre ve bilim projelerinde yer alarak maddi gelir ve uluslararası sistemde statü elde etmelidir. Bu da Türkiye’nin küresel bir aktör olarak bölgede yer almasının geçerli bir sebebidir. Diğer taraftan buzulların erimesi küresel dünyadaki ulaşım ağını etkilemektedir. Bu gelişme ilerleyen süreçte Türkiye’nin stratejik ve jeopolitik konumunun önem kaybetmesine ve Türkiye için risk oluşturabileceğinin bir işaretidir. Bu gelişmeler çerçevesinde Türkiye’nin Arktika bölgesindeki politikalarının varış noktasının yapıcı yönde olarak ilerlediği değerlendirilmektedir. Bunun somut göstergesi de

Arktika bölgesine düzenlenen ilk ulusal seferde yapılan bilimsel çalışmalar ve bulgular ortaya konulabilir.

Uluslararası sistemin küresel aktörlerinin kutup bölgelerinde uyguladığı güç unsurlu politikalarının Türkiye'nin kuruluşundan itibaren Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmak için belirttiği düşüncelerle paralellik gösterdiği açık bir şekilde ortadır. Bu bağlamda rol belirleyici global aktörlerle Türkiye ulusal ve uluslararası siyasetinin güç unsurlu temellere dayalı olduğu aşikardır. Politikadaki benzerliklere karşı Türkiye'nin yakın geçmişe kadar kutuplar temalı politika geliştirmemesinin sebepleri ise içinde bulunduğu vaziyetten kaynaklı öncelik ve gerekliliklerinin doğal bir sonucudur. Türkiye'nin güncel politikalarına bakıldığında ise küresel dünyada rol belirleyici olma doğrultusunda ilerlemeler sergilediği görülmektedir. Türkiye'nin ilgi odağının diğer aktörler gibi kutup bölgelerine kaydığı gözlemlenmektedir. Türkiye 100. yılında 2023 vizyonu hedeflerinin ise kutup stratejisi ile doğru orantılı olduğu değerlendirilmektedir. 2023 vizyon hedeflerine bakıldığında dünya aktörleri içinde bağımsız ekonomik güç, nitelikli bireylerden oluşan toplum, teknolojik ilerlemeler, çevresel koruma, bilimsel araştırmalar ve enerji kaynaklarındaki gelişmeler göze çarpmaktadır. Bu hedefler çerçevesinde güçlü ekonomi ile Arktika bölgesinde çevresel ve bilimsel araştırma için Türk Bilim Üssü kurulması gerçekleşecektir. Nitelikli beyin gücü temelli ileri teknoloji sayesinde Arktika'da ulaşımı kolaylaştıracak gemiler ve ulusal güvenlik için gerekli savunma sistemleri oluşturulacaktır. Arktik bölgede uygulanacak uluslararası uydu projeleri ile küresel dünyada Türkiye sözü geçen, rol belirleyici bir aktör olacaktır.

KAYNAKÇA

- BİRESSELİOĞLU, M. E., Demir, M. H., Egeli, S., Solak, B. ve Altıncı Ş. (2020). Türkiye'nin Arktik Bölgesi'ne yönelik önceliklerinin belirlenmesi: Nitel bir çalışma, Dördüncü Ulusal Kutup Bilimleri Çalıştayı. s. 214.
- CİVAN, Y. (2020). Dünyada girilmesi imkansız ve yasak olan 10 yer, <https://blog.obilet.com/dunyada-girilmesi-imkansiz-ve-yasak-olan-10-yer/#:~:text=Dünyanın%20en%20iyi%20korunan%20ve,ve%20yasak%20olan%20bir%20yer,19.12.2020>.
- ÇITAK, E. (2020). Arktik Bölgesi Siyaseti: Ottawa Deklarasyonu'ndan bugüne aktör politikaları ve Çin'in Kutup İpek Yolu projesi. OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 16(27), xx-xx. DOI:10.26466/opus.733484.
- GENÇ, A. (2020). Arktika Bölgesi'nin uluslararası güvenlik çerçevesinde incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- MARINELDEAL NEWS, (2020). Kuzey Kutbu yeni Orta Doğu mu oluyor? Türkiye bunun neresinde?, <https://www.marinedealnews.com/kuzey-kutbu-yeni-ortadogu-mu-oluyor-turkiye-bunun-neresinde/>, 19.12.2020.
- T.C. SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI, (2018). Arktik Bölgesi ve yürütülen çalışmalar. Türkiye'nin Kutup Çalışmaları - Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi, S.358 s.42-43.
- TUNÇERİ, D. (2013). Kuzey Kutbu'nda egemenlik ve çatışma (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

- TÜRKİYE İŞ BANKASI, (2019). Arktik'e İlk Türk Bilim Seferi, <https://www.isbank.com.tr/bankamizi-taniyin/arktike-ilk-turk-bilimsel-seferi>, 20.12.2020.
- YILMAZ, N. ve Çiftçi, A. (2013). Arktika Bölgesi'nin siyasi önemi ve siyasi ve hukuksal statüsünün karşılaştırmalı değerlendirilmesi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.31, s.1-16.
- YİRMİBEŞOĞLU, S., Oktar, Ö. ve Özsoy, B. (2020). İlk Ulusal Arktik Bilim Seferi çalışmaları. Dördüncü Ulusal Kutup Bilimleri Çalıştayı. s.132.

İnternet Erişim Kaynakları

- http://www.bilfen.com/haber/tum/tum/1_bilfen-liseleri-kuzey-kutbunda.html, 08.12.2018.
- <https://www.arcticfrontiers.com/about-the-conference/>, 08.12.2018.
- <https://www.polar2018.org>, 08.12.2018.